

Д-р Надежда Иванова *

МЯСТО И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА В ДЪРЖАВИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС ОТ ЮЖНА ЕВРОПА ПЕТ ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА КРИЗАТА

Представени са състоянието на бизнес-средата пет години след началото на кризата, най-общите причини за това състояние и перспективите за позитивна промяна в контекста на условията за повишаване на конкурентоспособността на предприятията в най-проблемния за ЕС регион – в държавите-членки от Южна Европа. Систематизирани са и са обобщени вторични данни от популярни периодични международни сравнителни изследвания на показателите за конкурентоспособност, в които са посочени резултати за страните от региона - дефинирането на групата на южните страни от ЕС в контекста на конкурентоспособността, както и класифицирането в групи и систематизирането на тези държави според основните предизвикателства пред конкурентоспособността на средата и перспективите за конкурентоспособен растеж и развитие в средносрочен период.¹

JEL: E6; F02; H12; M0; O57; Z18

Вече над пет години ЕС е изправен пред най-голямото икономическо предизвикателство от създаването си досега. Кризата, започнала като финансова в САЩ, преминава в икономическа на стария континент, причинявайки най-голямото регистрирано през последните 50 години понижение на износа, производството и заетостта в държавите-членки. През май 2013 г. Европейската комисия за пореден път влошава прогнозните си данни за растежа в ЕС. Представените данни очертават като критичен региона на Южна Европа, в който, от една страна, са локализирани не просто най-силно засегнатите от кризата страни, но и държавите с най-лоши прогнози по отношение на ръста на номи-

* nnivanova@abv.bg

¹ Nadezhda Ivanova, PhD. POSITION AND PERSPECTIVES FOR ENHANCEMENT OF COMPETITIVENESS IN THE SOUTHERN EU MEMBER-STATES FIVE YEARS AFTER THE BEGINNING OF THE CRISIS. *Summary:* The aim of the following research paper is to present the state of the business environment five years after the beginning of the crisis, the most general reasons for this state and the perspectives for positive change in the context of the conditions for enhancement of competitiveness of the companies in the most problematic for EU region – the South European Member-States. The research is accomplished by systematization and generalization of secondary data from popular periodical international comparative studies of the competitiveness indicators, in which are present results for the countries from the region. Among the main results of the research are definition of the group of the „Southern EU Member-States” in competitiveness context, as well as the classification in groups and systematization of these states according to the main present challenges for competitiveness of the environment and the perspectives for competitive growth and development in middle term.

налния БВП. Точно тук са концентрирани и страните с най-нисък БВП на човек от населението спрямо средното равнище за Съюза.

Дефиниране на групата на южните страни от ЕС в контекста на конкурентоспособността

Съществуват множество класификации и дефиниции за определянето на страните, попадащи в региона Южна Европа, основани на чисто географски, икономически, политически и други признаци. Към тях обикновено се причисляват страните, разположени на трите големи полуострова – Иберийския, Апенинския и Балканския, както и островните държави в Средиземно море. Според подрегионалната категоризация на ООН например регионът Южна Европа обхваща държавите, разположени в близост до Средиземно море - Андора, Гибралтар, Гърция, Италия, Малта, Португалия, Сан Марино, Испания, Албания и страните от бивша Югославия (Босна и Херцеговина, Македония, Хърватия, Черна гора, Сърбия и Словения).² Към тази група често се отнасят и другите балкански страни - България, Румъния, европейската част на Турция, както и Кипър. След началото на финансово-икономическата криза през 2008 г. и най-вече във връзка с опасенията за дестабилизиране на Евроразоната погледът на анализаторите се насочва именно към тази част на ЕС, като все по-честа употреба намира акронимът PIGS. Започва да се говори за разделение Север-Юг според икономическата политика и състоянието на държавите-членки.³

Тук не се опираме върху традиционно приетите дефиниции за Южна Европа. Анализът се ограничава само в рамките на ЕС и е концентриран върху най-проблемните *по равнище и перспективи за конкурентоспособен растеж държави-членки, върху тези с най-ниски стойности на възприетите в методологията за оценка на конкурентоспособността синтетичен показател БВП и с най-лоши перспективи за неговото покачване пет години след началото на кризата*. Тезата ни е, че в сегашния момент държавите-членки с най-проблемни стойности по посочените показатели са локализирани чисто географски именно в южната част на ЕС, като по така възприетите признаци (от гледна точка на конкурентоспособността) към групата на страните от Южна Европа могат да

² За изготвянето на официални доклади и публикации ООН използва собствено разделение на регионите. Съдържанието на макрогеографските (континентални) региони, географските подрегиони, избрани икономически и други групировки е представено на сайта на ООН. Това разпределение се използва от организацията предимно за статистически цели и не е базирано на политическа или друга принадлежност на страните, <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49.htm>

³ Акронимът PIGS се появява в икономическата литература още през 90-те години на XX век и реферира към четири южноевропейски държави (Португалия, Италия, Гърция и Испания) заради провежданата от тях сходна икономическа политика. Той става особено популярен след началото на световната финансова криза в края на 2008 г., когато посочените 4 страни започват да изпитват фискални затруднения и висока степен на задлъжнялост и особено във връзка с опасенията за дестабилизиране на Евроразоната през първата половина на 2010 г. (вж. Fernandes Costa, Mota, 2011; The Economist. The economies of Southern and Northern Europe...; Greenspan, 2011 и др.).

бъдат причислени евентуално 10 или около 1/3 от държавите-членки на ЕС, вкл. България, Гърция, Кипър, Малта, Италия, Испания, Португалия, Румъния, Словения и Хърватия.⁴ Или че на съвременния етап по признаците условия на бизнес-средата и перспективи за нейната позитивна промяна от гледна точка на конкурентоспособността вниманието трябва да се насочи върху далеч по-голяма група страни от най-често използваните от икономическите и финансовите анализатори и доста различна от тази, използвана за геополитически, чисто статистически и други цели.

Определяне на позицията на южните страни в ЕС от гледна точка на конкурентоспособността спрямо останалите държави-членки

Мястото на разглежданите страни в контекста на конкурентоспособността спрямо останалите членки на ЕС е проследено чрез 4 основни показателя – два, представящи равнището на конкурентоспособност и перспективите за конкурентоспособен растеж, и два, показващи съответно състоянието и перспективите за изменение на показателя, използван като база за изработването на основните методологии за оценка на бизнес-средата от гледна точка на конкурентоспособността – БВП (вж. табл. 1):

1. За определяне на мястото на изследваните страни спрямо държавите-членки според перспективите им за конкурентоспособен растеж 5 години след началото на кризата на табл. 1 е представено общото класиране и оценка на страните съгласно данните на Световния икономически форум (WEF) по т.нар. *глобален индекс за конкурентоспособност (GCI)* за 2012 г.

2. За определяне мястото на страните според текущата им конкурентоспособност е представено общото им класиране съгласно данните в Годишника за световната конкурентоспособност на Международния институт за развитие на управлението (IMD) за 2012 г.

3. За определяне на мястото им по синтетичния показател - БВП, залегнал в основата на двете методологии, е представено класирането на страните-членки по два показателя:

- общото класиране по прогнозен ръст на реалния им БВП за 2013 г. (по данни на Евростат);
- общото класиране по БВП (по паритета на покупателната способност) на човек от населението съгласно последните данни на Евростат за 2012 г.⁵

⁴ Поради малкия размер на националните им стопанства и факта, че не попадат сред ключовите играчи в световната икономика, за Малта и Кипър данните, позволяващи анализ и оценка на конкурентоспособността, са ограничени.

⁵ Тук са използвани два от показателите за БВП, осигуряващи съпоставимост между държавите-членки по отношение на тяхното състояние - БВП на човек от населението (ППС) и перспективи за позитивна промяна на този показател (прогнозен ръст на реалния БВП), тъй като авторите и на двете използвани за целите на тази публикация методологии за анализ и оценка на конкурентоспособността приемат като особено важен синтетичен показател за оценка на конкурентоспособността БВП

Таблица 1

Мястото на южните страни в контекста на конкурентоспособността
спрямо останалите държави-членки на ЕС

Място по глобалния индекс за
конкурентоспособност (GCI)

Място по общо класиране според
Годишника на световната
конкурентоспособност

Държава-членка	Място по GCI 2012 г.	Стойност на GCI 2012 г. (1-7)
Финландия	3	5.55
Швеция	4	5.53
Холандия	5	5.50
Германия	6	5.48
Великобритания	8	5.45
Дания	12	5.29
Австрия	16	5.22
Белгия	17	5.21
Франция	21	5.11
Люксембург	22	5.09
Ирландия	27	4.91
Средно за ЕС		4.71
Естония	34	4.64
Испания	36	4.60
Чехия	39	4.51
Полша	41	4.46
Италия	42	4.46
Литва	45	4.41
Малта	47	4.41
Португалия	49	4.40
Латвия	55	4.35
Словения	56	4.34
Кипър	58	4.32
Унгария	60	4.30
България	62	4.27
Словакия	71	4.14
Румъния	78	4.07
Хърватия	81	4.04
Гърция	96	3.86

Държава-членка	Място по общо класиране на IMD за 2012 г. (от общо 59 страни)
Швеция	5
Германия	9
Холандия	11
Люксембург	12
Дания	13
Финландия	17
Великобритания	18
Ирландия	20
Австрия	21
Белгия	25
Средно за ЕС	27
Франция	29
Естония	31
Чехия	33
Полша	34
Литва	36
Испания	39
Италия	40
Португалия	41
Унгария	45
Словакия	47
Словения	51
Румъния	53
България	54
Хърватия	57
Гърция	58

Източник. Годишник на световната конкурентоспособност на IMD, 2012.

Източник. Доклад за глобалната конкурентоспособност на WEF 2012-2013, с. 13-16.

(номинален, реален, на човек от населението, ръст на БВП и т.н.). Вж. IMD. World Competitiveness Yearbook 2013, p. 52, 501 и 505; WEF. The Global Competitiveness Report 2012-2013, p. xiii, 4, 43, 49-69.

Място и перспективи за повишаване на конкурентоспособността в държавите-членки на ЕС...

Място по ръст на реалния БВП

Ръст на реалния БВП	2013 г.	2014 г.
ЕС (28 държави)	-	-
Латвия	3.8	4.1
Литва	3.1	3.6
Естония	3	4
Румъния	1.6	2.2
Швеция	1.5	2.5
Малта	1.4	1.8
Ирландия	1.1	2.2
Полша	1.1	2.2
Словакия	1	2.8
България	0.9	1.7
Люксембург	0.8	1.6
Дания	0.7	1.7
Австрия	0.6	1.8
Великобритания	0.6	1.7
Германия	0.4	1.8
Финландия	0.3	1
Унгария	0.2	1.4
Белгия	0	1.2
ЕС-27	-0.1	1.4
Франция	-0.1	1.1
Евروزона (17 страни)	-0.4	1.2
Чехия	-0.4	1.6
Холандия	-0.8	0.9
Хърватия	-1	0.2
Италия	-1.3	0.7
Испания	-1.5	0.9
Словения	-2	-0.1
Португалия	-2.3	0.6
Гърция	-4.2	0.6
Кипър	-8.7	-3.9

Източник. Евростат, септември 2013.

Място по БВП на човек от населението

БВП на човек от населението (ППС) Индекс (ЕС 28 = 100)	2007 г.	2012 г.
Люксембург	275	272
Австрия	124	131
Ирландия	146	130
Холандия	133	129
Швеция	125	129
Дания	123	125
Германия	116	122
Белгия	116	119
Финландия	118	115
Великобритания	117	110
Евروزона (17 държави)	109	108
Евروزона (16 държави)	109	108
Франция	108	108
ЕС-28	100	100
ЕС-27	100	100
Италия	104	99
Испания	105	97
Кипър	95	91
Малта	78	86
Словения	89	82
Чехия	83	79
Гърция	90	75
Португалия	79	75
Словакия	68	75
Литва	62	70
Естония	70	69
Унгария	62	66
Полша	55	66
Латвия	58	62
Хърватия	61	61
Румъния	42	49
България	40	47

Източник. Евростат, септември 2013.

Основни изводи:

1. Данните за стойността на GCI, мястото по общото класиране на IMD, данните за прогнозен ръст на реалния БВП и БВП (по паритета на покупателната способност) на човек от населението, представени в табл. 1, недвусмислено сочат, че избраните 10 южни страни са именно тези, към които трябва да се насочи анализът, тъй като сега те са най-проблемните държави-членки на ЕС и по четирите основни показателя с отношение към конкурентоспособността.

2. Що се отнася до текущата позиция на така дефинираните южни държави-членки на ЕС по конкурентоспособност – 5 години след началото на кризата, мястото на всяка от тях в общата класация на IMD⁶ е в долната половина от класацията (от всичките 59 страни, включени в изследването за 2012 г.) и под средната позиция за държавите-членки на ЕС.⁷ Нещо повече, данните показват, че групата на избраните за целите на това изследване страни заема последните позиции по този показател сред останалите държави-членки.

3. По отношение на перспективите за конкурентоспособен растеж, произтичащи от условията на бизнес-средата през този период, съгласно стойността на GCI за 2012 г. само за една от избраните държави-членки от Южна Европа – Испания, стойността на индекса се приближава до средното равнище за ЕС,⁸ като е малко под него. За останалите, по-голямата част от които са в дъното на класацията сред европейските държави по този показател, перспективите за конкурентоспособен растеж в средносрочен план са оценени като по-лоши от средните за ЕС. Подобно на резултатите съгласно методологията на Международния институт за развитие на управлението и според стойността на GCI изследваната група страни заема последните места от таблицата спрямо останалите държави-членки на ЕС.

4. Що се отнася до значението на синтетичния показател БВП, действително 5 години след началото на кризата всяка от определените като южни държави-членки на ЕС без изключение е с равнище на БВП (по паритета на покупателната способност) на човек от населението под средното за ЕС. При близо 2/3 от изследваните страни - Гърция, Испания, Словения, Италия, Португалия и Кипър, се отчита намаление в стойността на този показател спрямо средното равнище в ЕС в сравнение с предкризисната 2007 г., а в една от общо десетте изследвани държави-членки – Хърватия, не се наблюдава промяна. Особено чувствително е понижението в Гърция и Кипър, които рязко влошават стойността на този показател, както и за Италия и Испания, където именно в резултат от кризата БВП на човек от населението спада от стойности, надвишаващи средните за Съюза, до под средните за общността рав-

⁶ В класацията на IMD по принцип присъстват страни - ключови играчи на световните пазари. Всички държави са подбрани заради тяхното въздействие върху световната икономика, както и поради наличието на международни статистически данни. По тази причина в докладите на IMD до 2012 г. все още не са намерили място три от държавите-членки на ЕС-28 – Латвия, Малта и Кипър. Това налага изчисленията за средното общо класиране за ЕС да бъдат направени, без да се отчита състоянието по конкурентоспособност на тези три страни (вж. IMD. World Competitiveness Yearbook 2012, p. 480).

⁷ Средната позиция за държавите-членки на ЕС е изчислена, като от мястото, заето от последна европейска страна, е извадено това на първата класирана държава-членка на ЕС и полученият резултат е разделен на 2 и закръглен до цяло число, или $(58-5)/2=53/2=26,5$, което е приблизително 27.

⁸ Средната стойност на GCI за ЕС е изчислена като средна аритметична величина на GCI за всички държавите-членки.

нища. Единствените три страни, за които се отчита позитивна промяна по този показател за 2012 спрямо 2007 г., са държавите-членки с най-ниски стойности на показателя за целия ЕС – България и Румъния, които въпреки позитивната промяна продължават да бъдат в дъното на класацията, и Малта, която все повече се доближава до средните стойности за ЕС. По БВП на човек от населението държавите-членки от Южна Европа условно могат да бъдат разпределени в три групи: със стойност на показателя, близка до 100% от средното равнище за ЕС, но чиито позиции са се влошили в резултат от кризата – Италия, Испания, Кипър, Гърция, Словения; страни със стойност около 75% от средното равнище за ЕС – Португалия и Малта; и традиционно намиращите се на опашката сред останалите държави-членки на ЕС по този показател със стойност около два пъти по-ниска от средната за Съюза, но които по време на кризата бележат относително подобрене – България, Румъния и Хърватия.

5. По отношение на перспективите за позитивна промяна на реалния БВП 5 години след началото на кризата прогнозите на Евростат сочат недвусмислено, че през 2013 г. именно в отделената група южни държави-членки (с изключение на Румъния, България и Малта) спадът ще е най-голям, а през 2014 г. въпреки очакваната позитивна промяна в този показател за целия ЕС именно изведената група страни (отново с изключение на Румъния, България и Малта) остава на дъното на таблицата – с намаление или с най-малка промяна в положителна посока на реалния БВП. Трябва да се отбележи, че и за двете прогнозни години южните държави-членки (с изключение на Румъния, България и Малта) не просто заемат последните позиции на таблицата, но и за всяка от тях показателят за прогнозен ръст на БВП е под средното равнище за ЕС.

6. Данните от табл. 1 показват, че подреждането на страните според текущото равнище и прогнозирано изменение в ползвания в методологиите за оценка и анализ на конкурентоспособността синтетичен показател БВП до голяма степен отговаря на резултатите за така формулираната група на южните държави-членки на ЕС за равнище на конкурентоспособност (съгласно методологията на IMD) и перспективи за конкурентоспособен растеж (съгласно методологията на WEF).

7. Класирането на страните по четирите избрани показателя позволява да се заключи, че 5 години след началото на кризата именно определената група държави-членки на ЕС са с най-ниска оценка на бизнес-средата от гледна точка на конкурентоспособността, с най-лоши перспективи за подобряването ѝ в средносрочен аспект по посока създаване на условия за висока конкурентоспособност, с най-незначителни стойности по отношение на синтетичния показател БВП, в т.ч. най-нисък БВП (по паритета на покупателната способност) на човек от населението, и с най-неблагоприятни перспективи за повишаване на реалния БВП за 2013 и 2014 г. Или, че при определянето на региона Южна Европа от гледна точка на конкурентоспособността в рамките на ЕС вниманието трябва да се насочи върху изведените 10 или около 1/3 от държавите-членки.

Причини за състоянието на бизнес-средата и на перспективите за растеж в контекста на условията за повишаване конкурентоспособността на предприятията в южните държави-членки на ЕС

Ако дотук бяха определени държавите, към които трябва да се насочи анализът (беше изведена дефиниция за обхвата на региона Южна Европа в рамките на ЕС от гледна точка на конкурентоспособността) и беше представено мястото и перспективите пред страните спрямо останалите членки на Съюза пет години след началото на кризата, в тази част изследването се фокусира върху най-общото представяне на причините за достигането до такава ситуация и върху перспективите за подобряване на условията за конкурентоспособен растеж в избраните страни.

За да се изяснят причините за мястото, което държавите от Южна Европа заемат по конкурентоспособност, осигурявана от бизнес-средата, спрямо останалите членки на ЕС, и перспективите за позитивна промяна, изследваните страни могат да бъдат разделени условно по 2 признака – *изходно състояние* (преди кризата) и *сегашно състояние* (пет години след нейното начало), съгласно резултатите от двете най-популярни методологии за анализ и оценка на конкурентоспособността (на IMD и на WEF). При оценката на *изходното състояние* са възможни три случая – условно то би могло да бъде по-лошо, същото или по-добро от средното за ЕС, при база стойностите на GCI и класирането на страните съгласно методологията на IMD за 2007 г. Що се отнася до *сегашното състояние* на включените в изследването държави-членки, и тук възможностите са три – то би могло да се влошава (в абсолютно и/или в относително изражение спрямо средните стойности за ЕС); да остава същото или да се подобрява. Така страните-членки от Южна Европа теоретично биха могли да бъдат разделени в 9 групи по резултатите от двете използвани методологии за анализ и оценка на конкурентоспособността:

- страни, които непосредствено преди кризата са с по-ниски показатели за конкурентоспособност от средните стойности за ЕС и в резултат от кризата бележат относително влошаване на стойностите на тези показатели спрямо средните равнища за Съюза;
- страни с по-лоши начални средни показатели за конкурентоспособност преди кризата спрямо средното равнище за ЕС, които не променят позицията си по тези показатели спрямо останалите държави-членки в резултат от кризата;
- страни, чието изходно състояние по конкурентоспособност на средата е по-лошо от средното за ЕС, но които в резултат от кризата подобряват относителните си позиции в рамките на Съюза;
- страни, чиято оценка за състояние и перспективи на средата за конкурентоспособен растеж е близка до средното равнище на ЕС, но в резултат от кризата средата при тях относително се влошава и тази оценка става по-ниска от средното равнище за ЕС;

Място и перспективи за повишаване на конкурентоспособността в държавите-членки на ЕС...

- страни с изходно състояние на средата преди кризата, отговарящо на средното за ЕС, които по време на кризата успяват да съхранят тази своя позиция спрямо средните равнища за Съюза;
- страни с изходно състояние по конкурентоспособност на средата, отговарящо на средното равнище за ЕС, които през последните 5 години подобряват относителното си място по този показател спрямо останалите държави-членки;
- страни с по-добро изходно състояние и перспективи от гледна точка на конкурентоспособност на средата от средните равнища на ЕС, които в резултат от кризата влошават своята позиция спрямо средните равнища за ЕС;
- страни, чието изходно състояние и перспективи по конкурентоспособност, осигурявани от средата, са по-добри от средните за ЕС, които запазват тази своя изходна относителна позиция по време на кризата;
- страни с по-високи изходни оценки по конкурентоспособност на макро-равнище от средните за ЕС, които през последните пет години допълнително подобряват изходните си позиции.

Таблица 2

Данни за изходното и текущото състояние на средата от гл. т. на конкурентоспособността в южните държави-членки на ЕС

Според методологията на WEF*

Според методологията на IMD**

	GCI стр. 2007	GCI стр. 2012	GCI стр. 2007- GCI ср. ЕС 2007	GCI стр. 2012- GCI стр. 2007	GCI стр. 2012- GCI ср. ЕС 2012	(GCI стр. 2012-GCI ср. ЕС 2012)-(GCI стр. 2007- GCI ср. ЕС 2007)
1	2	3	4	5	6	7
България	3.9	4.30	-0.82	0.4	-0.41	0.41
Хърватия	4.2	4.00	-0.52	-0.2	-0.71	-0.19
Кипър	4.20	4.30	-0.52	0.1	-0.41	0.11
Гърция	4.1	3.90	-0.62	-0.2	-0.81	-0.19
Италия	4.4	4.50	-0.32	0.1	-0.21	0.11
Малта	4.21	4.41	-0.51	0.2	-0.30	0.21
Португалия	4.5	4.40	-0.22	-0.1	-0.31	-0.09
Румъния	4	4.10	-0.72	0.1	-0.61	0.11
Словения	4.5	4.30	-0.22	-0.2	-0.41	-0.19
Испания	4.7	4.60	-0.02	-0.1	-0.11	-0.09

	м. стр. 2007 (бр. стр. - 55)	пр.м.стр. 2007	м. стр. 2012 (бр. стр. - 69)	пр.м.стр. 2012	м. за ЕС за 2007	2012-пр.мстр. 2007
1	2	3	4	5	6	7
България	41	75	54	92	25	17
Хърватия	53	96	57	97	46	1
Кипър	0	0	0	0	0	0
Гърция	36	65	58	98	15	33
Италия	42	76	40	68	26	-8
Малта	0	0	0	0	0	0
Португалия	39	71	41	69	21	-2
Румъния	44	80	53	90	30	10
Словения	40	73	51	86	23	13
Испания	30	55	39	66	5	11

Съставена от автора по данни от годишниците на световната конкурентоспособност на IMD за 2007 и 2012 г.

Съставена от автора по данни от докладите за глобална конкурентоспособност WEF 2007-2008 и 2012-2013

* GCI стр. е стойността на GCI за конкретната страна за съответната година; GCI ср. ЕС – средната стойност на GCI за ЕС за съответната година.

** м. стр. е мястото на страната през съответната година съгласно класацията на IMD; пр.м. стр. - претегленото ѝ място за съответната година; бр. стр. – общият брой страни, включени в класацията на IMD за съответната година; ср. пр. м. за ЕС – средното претеглено място за всички държави-членки на ЕС, включени в класацията за указаната година.

В случая при условното разделение на изследваните държави в групи според оценките на състоянието на бизнес-средата непосредствено преди и пет години след началото на кризата се използват отново данните на Международния институт за развитие на управлението и на Световния икономически форум. Отчитайки, че чисто методологично данните на IMD показват текущото състояние, а тези на WEF – перспективите за конкурентоспособен растеж в средносрочен период, изходното и текущото състояние на средата от гледна точка на конкурентоспособността в южните държави-членки на ЕС, както и разпределението на изследваната група страни според общите причини за сегашното състояние и перспективите за конкурентоспособен растеж могат да бъдат проследени на табл. 2 и 3.

Таблица 3

Разпределение на държавите-членки от Южна Европа според причините за сегашното състояние и перспективите им за позитивна промяна на средата от гл. т. на конкурентоспособността*

Изходно състояние по отношение на средното за ЕС (преди кризата, 2007 г.)	Сегашно състояние (5 години след началото на кризата – 2012 г.)	Перспективи – WEF 1. (GCI страна 2012- GCI страна 2007) 2. (GCI страна 2012 - стойност GCI, средна за ЕС 2012) - (GCI за конкретната страна за 2007 - средна за ЕС 2007)	Състояние - IMD (прет. място страна 2012-прет. място страна 2007)
1	2	3	4
По-лошо	Влошаване	Хърватия, Гърция; Португалия, Словения, Испания	Румъния, Испания, Словения, България, Гърция
По-лошо	Същото	Няма	Хърватия ⁹
По-лошо	Подобрене	България, Кипър, Италия, Румъния; Малта	Италия, Португалия
Същото	Влошаване	Няма	Няма
Същото	Същото	Няма	Няма
Същото	Подобрене	Няма	Няма
По-добро	Влошаване	Няма	Няма
По-добро	Същото	Няма	Няма
По-добро	Подобрене	Няма	Няма

* Съставена от автора по данни от докладите за глобална конкурентоспособност 2007-2008 и 2012-2013 на WEF и годишниците на световната конкурентоспособност за 2007 и 2012 г. на IMD.

Мястото на страните в последните две колони от табл. 3 се определя по следния начин:

1. Разделянето на страните в групи според методологията на WEF, което определя перспективите за конкурентоспособен растеж, дефинирани от пара-

⁹ Що се отнася до състоянието на Хърватия 5 години след началото на кризата, съгласно методологията на IMD то е почти същото като средното за ЕС.

метрите на средата, в средносрочен период (колона 3 от табл. 3) се определя, като се ползва стойността, получена от страните по GCI.¹⁰ Изходното състояние на страните се определя от мястото им по този показател за 2007 г. спрямо средната стойност на индекса за страните от ЕС¹¹ за 2007 г.¹² Същевременно това дали се наблюдава подобрене, или влошаване на перспективите за конкурентоспособен растеж на страните се определя както в абсолютно изражение – според разликите в стойността на GCI за 2012 и 2007 г. за конкретната държава, така и в относително изражение - когато тази разлика се сравни със средната стойност по показателя за целия ЕС (както ЕС-27, така и ЕС-28) съответно за 2012 и 2007 г.¹³

2. Разпределението на изследваните страни в последната колона (4) от табл. 3 се базира на резултатите от годишниците на световната конкурентоспособност на IMD за 2007 и 2012 г. В случая методологията, на която се основава това изследване, не предвижда изчисляването на индекс или показател, по който държавите да могат да бъдат сравнени. Единственият по-обобщаващ показател е този за общо класиране, който се изчислява спрямо първия в класацията на IMD за конкретната година (получаващ оценка 100). Класираните първи две страни за двете години (2007 и 2012 г.), за които се ползват данните за съставянето на табл. 3, се различават. В допълнение в класацията на IMD присъстват и редица държави, които не са членки на ЕС. По тази причина, за да се постигне съпоставимост на получените резултати за общо класиране за 2007 и 2012 г. само за европейските страни, се ползва мястото на държавите-членки в класацията, като се въвежда показател за *претеглено място*.¹⁴ Състоянието на страните преди кризата се определя от тяхното претеглено място за 2007 г. спрямо средното претеглено място за

¹⁰ В методологията за изчисляване на GCI и състава на показателите, включени в него, почти няма промяна за периода 2007-2012 г. и по тази причина стойностите по индекса за 2007 и 2012 г. за всяка отделна страна могат да бъдат съпоставени.

¹¹ Колона 4 от лявата половина на табл. 2. В този случай, ако за конкретната държава тази разлика е отрицателна, то това означава, че перспективите ѝ за конкурентоспособен растеж преди кризата са били под средното равнище за ЕС.

¹² Средните стойности за ЕС при ЕС-27 и при ЕС-28 за 2007 и 2012 г. са следните: за ЕС-28 средният GCI за 2007 г. е 4.72, а за 2012 г. - 4.71; за ЕС-27 средната стойност на GCI и за двете години е 4.74. Съгласно методологията на WEF възможните стойности на GCI варират между 1 (минимална) и 7 (максимална).

¹³ Съответно от резултатите, получени в колони 5 и 7 от лявата половина на табл. 2.

¹⁴ През отделните години в класацията на IMD броят на държавите се променя. По тази причина, за да се получи съпоставимост на данните, трябва да бъде посочено относителното място на конкретната страна сред останалите държави. Това може да се постигне чрез претегляне на съответното място, на което се намира тя, с общия брой страни, включени в класацията за съответната година и полученият резултат се умножи по 100 и се закръгли до цяло число. Възможните получени „претеглени места“ са със стойност от 1 до 100. Колкото е по-малка стойността на т.нар. претеглено място, толкова е по-добра относителната позиция на страната спрямо останалите държави в рамките на класацията на IMD.

държавите-членки на ЕС, включени в класацията,¹⁵ за 2007 г.¹⁶ Съответно влошаването или подобрението в състоянието на бизнес-средата от гледна точка на конкурентоспособността пет години след началото на кризата се определя от разликите в претеглените места за всяка от изследваните страни за 2012 и 2007 г. в абсолютно изражение.¹⁷

Основни изводи:

1. Независимо дали състоянието и перспективите за конкурентоспособен растеж на изследваните страни преди и пет години след началото на кризата се съпоставя съгласно възприетата методика със средното европейско равнище при данни за ЕС-27, или при данни за ЕС-28, това не се отразява на разпределението на южните държави-членки по клетките в последните две колони (3 и 4) на табл. 3. Или независимо дали се възприемат като база резултатите за ЕС-27, или за ЕС-28 това не оказва влияние върху резултатите за първоначалното и крайното състояние, за най-общите причини, както и за първоначалните и крайните перспективи за конкурентоспособен растеж на изследваните страни през избрания период.

2. Стойността на GCI съгласно методологията на WEF на всички държави от разглежданата група през 2007 г. е под средната за целия ЕС.¹⁸ Или изходното състояние (преди началото на кризата) за всяка от тези страни е оценено като такова с по-лоши перспективи за конкурентоспособен растеж спрямо средното за ЕС за същата година. Може да се заключи, че сред основните причини за относително по-ниския потенциал за конкурентоспособен растеж на южните държави-членки пет години след началото на кризата е тяхното относително по-слабо представяне в сравнение с останалите страни от ЕС през годините, предхождащи кризата.

3. Съгласно същата методология за петте години от началото на кризата някои от избраните държави-членки - България, Кипър, Италия, Румъния, Малта, показват подобрение по GCI както в абсолютно изражение (измерено с разликата между стойността на индексите за съответната страна преди началото на кризата и 5 години по-късно - GCI 2012 - GCI 2007), така и като относителна стойност (спрямо средното равнище на GCI за 2007 и 2012 г. за целия ЕС). При друга част от тях - Хърватия, Гърция, Португалия, Словения и Испания, в резултат от кризата се наблюдава влошаване на тези перспективи

4. Прави впечатление, че влошаване на перспективите за конкурентоспособен растеж пет години след началото на кризата се наблюдава именно

¹⁵ Колона 6 от дясната половина на табл. 2.

¹⁶ При изчисленията за средното претеглено място за държавите-членки на ЕС-28 не са включени три страни – Латвия, Малта и Кипър, поради липсата на данни за тях в годишниците на IMD.

¹⁷ Колона 7 от дясната половина на табл. 2.

¹⁸ Както беше посочено, средната стойност на GCI за 2007 г. за ЕС-28 е 4.72, а за ЕС-27 – съответно 4.74.

за по-голямата част от страните, които през избраната за изходна 2007 г. са имали най-високи стойности на GCI или перспективи за конкурентоспособен растеж, осигурявани от параметрите на средата, най-близки до средните за целия ЕС (Испания, Словения и Португалия). Предвид факта, че съгласно методологията на WEF тези държави се намират на смятания за най-висш стадий на развитие, движен от иновациите, негативите по отношение на макроикономическата им стабилност, породени от кризата, са се отразили относително слабо върху перспективите им за конкурентоспособен растеж, осигурявани от параметрите на средата (изменението в стойността на GCI е около 0.1-0.2 при седемстепенна скала). Същевременно държави, чиято бизнес-среда преди кризата е оценена като осигуряваща най-малко стимули за конкурентоспособен растеж и развитие, например България и Румъния (според експертите от WEF те се намират на втория, по-нисш стадий на развитието, движен от ефективността), пет години по-късно подобряват доста по-значително перспективите си по отношение на конкурентоспособността.¹⁹

5. Що се отнася до резултатите, получени съгласно методологията на IMD, оценката за разликата в началното и крайното състояние е малко по-трудна поради липсата на обобщаващ съпоставим показател през избраните години. При използване на въведения показател за претеглено място изходното текущо състояние на избраните страни-членки непосредствено преди кризата (през 2007 г.) е с по-лоши параметри от средното претеглено място за всички държави-членки на ЕС, включени в класацията (т.е. без Малта, Кипър и Латвия). Или отново както при оценката на перспективите, осигурявани от средата съгласно методологията на WEF, и при състоянието на средата, оценено по методологията на IMD, сред основните (но не и единствените) причини за относително по-слабото представяне на южните страни спрямо останалите държави-членки по текущо състояние на средата пет години след началото на кризата са относително по-неблагоприятните параметри на средата през 2007 г.

6. Текущото състояние на бизнес-средата от гледна точка на конкурентоспособността се изменя за отделните южни страни по следния начин: В сравнение с годината непосредствено преди кризата Италия и Португалия отбелязват определено подобро класиране по показателя за текуща конкурентоспособност пет години след началото на кризата спрямо другите държави-членки, включени в общата класация на IMD, за разлика от повечето от останалите изследвани тук страни (като Румъния, Испания, Словения, България и Гърция). Според резултатите от тази методология пет години след началото на кризата текущото място на Хърватия по конкурентоспособност е почти същото, както средното равнище за държавите-членки на ЕС, включени в класацията, при по-неблагоприятно място от средното за ЕС през 2007 г.

¹⁹ В случая с България изменението в положителна посока е с близо половин единица – 0.4 при седемстепенна скала.

Основни изводи за състоянието и перспективите за конкурентоспособен растеж в южните държави-членки на ЕС пет години след началото на кризата

1. От гледна точка на конкурентоспособността пет години след началото на кризата регионът Южна Европа в рамките на ЕС би могъл да бъде дефиниран като обхващащ 10 или около 1/3 от държавите-членки: България, Гърция, Кипър, Малта, Италия, Испания, Португалия, Румъния, Словения и Хърватия. Сега всяка от тези страни е със стойности на обобщаващите показатели за състояние на бизнес-средата и перспективи за конкурентоспособен растеж, по-ниски от средните за ЕС. Същото се отнася и за класирането им спрямо всички държави-членки по синтетичния обобщаващ показател БВП на човек от населението. Избраните държави се нареждат (с изключение на Румъния, Малта и България) в дъното на класацията по отношение на прогнозните оценки за растежа на реалния БВП за последващите 2 години.

2. Причините за относително лошите условия на средата от гледна точка на конкурентоспособността, състоянието и перспективите за конкурентоспособен растеж на южните страни през 2012 г. спрямо средните равнища за ЕС не са възникнали сега, а датират отпреди кризата.

3. Характерно е, че в резултат от кризата при повечето от разглежданите държави състоянието на бизнес-средата от гледна точка на конкурентоспособността се влошава – особено в Гърция, Словения, Испания и Румъния. Изключение правят Италия, Португалия и Хърватия, при които промените в нормативната уредба, наложени вследствие на кризата, допринасят донякъде за подобряването на този показател спрямо средните европейски условия на средата.

4. Разпределението на южните държави-членки на ЕС според изменението на текущото състояние на средата не се отнася за перспективите им за конкурентоспособен растеж. Макар че всички те влизат в кризата с по-лоши от средните за ЕС перспективи и пет години след началото ѝ перспективите остават същите, в половината от южните държави-членки - България, Кипър, Италия, Румъния и Малта, положението се подобрява през изследвания период както в абсолютно, така и в относително изражение.

5. Държави, по-отдалечени от средното равнище за ЕС през 2007 г. по перспективи за конкурентоспособен растеж, осигурявани от средата, като България, Румъния и Малта, намиращи се на по-нисък стадий на развитие, по време на кризата са се приближили в по-голяма степен до средното равнище за ЕС. (Малта дори е преминала на по-висок стадий на развитие спрямо изходното си предкризисно равнище – на стадий, движен от иновациите). И обратно, голяма част от южните страни, които са били оценени като такива с по-близки до средните перспективи за повишаване на конкурентоспособността за ЕС преди кризата като Испания, Словения и Португалия, на практика през 2012 г. са влошили перспективите си за повишаване на конкурентоспособността, осигурявани от бизнес-средата в средносрочен период.

Място и перспективи за повишаване на конкурентоспособността в държавите-членки на ЕС...

6. Отчитайки, че южните държави-членки действително и в резултат от кризата се очертават като най-проблемния регион от гледна точка на конкурентоспособността в рамките на ЕС и имайки предвид общите цели на Съюза за постигане на лидерска позиция в това отношение, е необходимо провеждането на допълнителен задълбочен анализ и изследване на причините за сегашните позиции и проблемните области в изведените десет страни с цел изготвяне на препоръки за подобряване на тяхното състояние и перспективи за конкурентоспособен растеж и развитие.

Използвана литература:

Greenspan, A. (2011). Europe's crisis is all about the north-south split. - Financial Times, October 6, http://relooney.info/0_New_11653.pdf

Fernandes Costa A. L., P. R. Mota (2011). The roots of the Eurozone sovereign debt crisis: PIGS vs non-PIGS. – *Panoeconomicus*, Vol. 58, Issue 5, p. 631-649.

World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2007-2008.

World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2012-2013.

World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2013-2014.

The Economist. The economies of southern and northern Europe make strange bedfellows, <http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/11/euro-zone-economies>

Institute for Management Development. World Competitiveness Yearbook 2007.

Institute for Management Development. World Competitiveness Yearbook 2012.

Institute for Management Development. World Competitiveness Yearbook 2013.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49.htm>

10.III.2014 г.